

a vysvěcený až za Václava; nešlo ovšem o basiliku, ale o kostel patrně dřevěný, trojlodní basilika byla vystavěna teprve koncem 10. stol. (zachována v podobě dané v 12. stol.) – 145-146 *Nesudte, abyste nebyli souzeni, a neodsuzujte, abyste nebyli odsouzeni* Luk. 6,37 – 155 *Chce-li kdo za mnou přijíti, zapříž sebe sám a vezmi kříž svůj a následuj mne* Mat. 16,24 – 189 *krzny, otroky a rouchy ochotně je obdarovávaje* krzno byl plášť podšitý kožíšinou; otrok byl v té době běžným předmětem obchodu v našich zemích, třebaže otrokářský řád tu nebyl nikdy převládající společenskou formací – 191-192 *Nade všechny učitele své jsem rozumnější učiněn; nebo příkázání tvá jsou rozjímáním mým* podle Ž. 118,99 – 232 *jako když jelen žízni po tekutých vodách* podle Ž. 41,2 – 235 *Jindřich, král Sasů* Jindřich I. Ptáčník (919-936) – 240-241 *svátek Kosmy a Damiána* se světi 27. září, *Michaela* 29. září – 270 *o vigiliích* zde ve významu breviářových jitřních modliteb; jinak je vigilie předvečer svátku – 278 *milostivý biskupe* míněn zde biskup Vojtěch (podobně i dále: 282 *otče nejblazeňší...*) – 294-295 *Každý, kdož zle činí, nenávidí světa* Jan 3,20 – 302 *shromáždění Židů, kteří se sice báli, že by se poskvrnili, kdyby vstoupili do úřadovny Pilátovy* Židé nevstupovali do domu Pilátova o svých svátcích, protože byl pohan

KRÁTKÉ SEPSÁNÍ O SV. CYRILOVI A METODĚJOVI

(Diffundente sole)

Latinský spis známý pod názvem ustáleným podle počátečních slov *Když slunce spravedlnosti rozlévalo paprsky* (Diffundente sole) vypráví stručně o působení Cyrila a Metoděje a o pokřesťení českých zemí. V jeho datování není jednoty; mínění kolísá, zda jde o památku 10. století, jež by byla jednou z předloh Kristiánovy legendy, či o památku 13. století, z níž by legenda Kristiánova byla výtahem.

Tento spis není legendou ve vlastním smyslu slova, nýbrž obranou slovanské liturgie. Proniká jím hrdé vědomí, že slovanský jazyk je před Bohem stejně privilegovaný jako latina a řečtina. Římská církev totiž už v průběhu 10. století v duchu svých uniformních snah usilovala o odstranění slovanské liturgie, zvláštnosti, povolené před necelým stoletím pro Velkou Moravu. Když šlo o zřízení pražského biskupství, t. j. o zavedení řádné církevní organizace na území českého státu, mělo se rozhodnout o tom, zda tato nová organizace bude podřízena západnímu směru římskému nejen po stránce církevní správy, ale i pokud jde o bohoslužebný jazyk. Diffundente sole odůvodňuje historickou oprávněnost bohoslužebného jazyka slovanského, který byl před papežem obhájen, papežem povolen a posvěcen ochranou, již mu poskytovala první česká knížata, mezi nimi i mučednice Ludmila. Spis však zároveň hájí i právo chystané české církevní organizace na to, aby převzala dědictví někdejší církevní organizace velkomoravské, totiž misijní činnost v přílehlých slovanských krajích, stejně jako stát český se stal dědicem Velké Moravy po stránce mocenské podle prorockých slov Metodějových, která uvádí. V té části spisu, kde se hovoří o pokřesťení Čech, je obsažen i záznam pověsti o Libuši a Přemyslovi.

1. Když slunce spravedlnosti rozlévalo paprsky svaté víry křesťanské po všech zeměpásech, za časů slovutného učitele, nejblahoslavenějšího Augustina, svatý Cyril, muž v řeckém a latinském písemnictví převelice vzdělaný, přišel, když byl předtím Bulharsko na víru Ježíše Krista obrátil, ve jménu svaté Trojice a nerozdílné Jednoty na Moravu, kde všemohoucímu Bohu s jeho pomocí nemálo lidu získal, a vynaleznuv nové značky nebo písmena, přeložil Starý i Nový Zákon

a ještě mnoho jiných knih z řečtiny a latiny do řeči slovanské, ustanoviv, aby se mše a ostatní kanonické hodinky zpívaly v kostele slovanským jazykem, což se až dodnes v Bulharsku a v mnohých krajinách slovanských zachovává a mnoho duší se tím

10 Kristu Pánu získává.

2. Když pak ten Cyril mnoho snopů do stodoly Páně shromáždil, zanechal na Moravě bratra svého jménem Metoděje, muže horlivého a všelikou svatostí ozdobeného, a odešel za pobožností do Říma. Tam byl od papeže a od ostatních představených obviněn, že zavedl obyčej, aby se služby boží zpívaly slovanským

15 jazykem.

I obhajoval se pokorně, uchopiv žaltář a vyhledav verš, v němž se praví: Všeliký duch chval Hospodina! „Jestliže všeliký duch má chváliti Hospodina, proč mi, otcové vyvolení, bráníte zpívati služby boží slovansky, když tuto řeč Bůh tak dobře stvořil jako řeči ostatní. A když jsem těm lidem nemohl k spáse

20 duší jinak dopomoci, vnukl mi Bůh tento prostředek, jímž jsem mu jich velmi mnoho získal. Proto odpusťte mi, svatí otcové a páni. Vždyť i blahoslavený Pavel, výborný učitel pohanů, praví v listě ke Korintským: Jazyky mluvíti nezbraňujte!“ A tu oni, slyšíce to a podivující se víře tak velikého muže, apoštolským usnesením ustanovili a písemně potvrdili, aby se mše a ostatní kanonické hodinky

25 zpívaly v oněch končinách svrchu uvedeným jazykem.

3. Blahoslavený pak Cyril, zůstav v Římě, zabezpečil tomu národu milost stolice apoštolské, a obléknuv mnišský šat, dokonal tam poslední den svého života.

Jeho svrchu řečený bratr Metoděj byl pak ustanoven arcibiskupem od krále moravského jménem Svatopluka – muže zbožného a bohabojného, který měl

30 v té době převelikou moc a byl jako císař, maje velmi rozsáhlou říši, která se potom nemoudrostí druhého Svatopluka, synovce Svatopluka prvního, rozpadla – a bylo mu podřízeno sedm jiných biskupů sufragánů.

4. Čeští však Slované, usazení pod Arkturem, v zeměpásu hor Ripajských, a oddaní uctívání model, dlouho zůstali bez zákona a knížete. Konečně z návodu

35 nějaké věštkyně založí hrad Prahu, a nalezše nějakého velmi bystrého a důmyslného muže, jménem Přemysla, zvolili si ho za knížete, oženivše ho s řečenou věštkyní, jež se nazývala Libuše.

A z jejich slavného rodu se během doby narodil předobrotivý vévoda Bořivoj. Ten skvěje se květem vynikající krásy a mladistvé síly, pojal manželku jménem

40 Ludmilu, dceru hraběte jménem Slavibora ze země M'ličanů, jež jako mladá dívka obětovala modlám.

5. Tento Bořivoj navštívil tedy jednou krále moravského Svatopluka Prvního a byl od něho se svými velmoži laskavě pozván na hostinu. Ale nebylo mu dovoleno usednouti mezi křesťany, nýbrž byl posazen před stolem na podlahu po způsobu

45 pohanském. A tu prý mu řekl biskup Metoděj, jemuž bylo líto jeho ponížení: „Jaká běda, ty muž tak vynikající a nestydíš se, žes vyhoštěn ze sedadel knížecích, ačkoli máš přece knížecí hodnost, a pro hanebnou modloslužbu chceš raději na zemi sedět!“

On pak řekl: „V jaké nebezpečnosti bych se vydal pro tuto věc, nebo co
50 dobrého mi přinese náboženství křesťanské?“ „Jestliže se zřekneš model a zlých
duchů v nich sídlících,“ pravil biskup Metoděj, „staneš se pánem pánů svých
a všichni nepřátelé tvoji budou podrobeni moci tvé a potomstvo tvé každodenně
vzrůstati bude jako veliká řeka, do níž se vlévají proudy rozličných potoků.“

A toto proroctví se zajisté vyplnilo na knížatech českých.

55 I řekl Bořivoj: „Jestliže tomu tak jest, co překáží, abych byl pokřtěn?“
„Nic,“ pravil biskup, „jen buď hotov z celého srdce věřiti v Boha Otce všemohou-
cího a jeho Syna jednorozeného, Pána našeho Ježíše Krista a v Duchu Utěšitele,
osvětitelě všech věrných duší, nejen pro světské blaho, ale také abys dosáhl spásy
těla i duše a aby sis získal slavnou palmu věčnosti a stal se účastným společenství
60 svatých v nevýslovné radosti.“

Tímto a podobným, jako med plynoucím povzbuzováním roznícená mysl
jinochova prahla přijmouti milost křtu, i vrhnuv se se všemi svými průvodci
na zemi k nohám biskupovým, velmi snažně ho prosil, aby se tak bez prodlení
stalo.

65 6. Nač třeba více slov? Druhého dne poučil vévodu i s jeho třiceti průvodci
o základech víry, a když podle obyčeje vykonali obřad postu, obrodil je posvátným
pramenem křtu. A když jej ve víře Kristově plně vzdělal, dovolil mu, obohativ
ho mnohými dary, aby se vrátil domů, a dal mu s sebou kněze ctihodného jménem
Kaicha. Navrátivše se pak domů na hrad, jenž se jmenoval Hradec, usadili tam
70 řečeného kněze, a založivše tam kostel ke cti blahoslaveného Klimenta, působili
v něm satanovi mnoho škod, získávajíce lid Kristu Pánu.

Po krátkém čase přišel pak svrchu jmenovaný Metoděj do Čech a pokřtil
svatou Ludmilu s mnohými jinými. A tak se šířila víra křesťanská v zemi drsnosti
a nevzdělané pustoty.

75 7. Vida však ďábel, že se Kristovy zisky každodenně množí a jemu že se děje
velká újma, pobouřil údy své proti údům Kristovým, takže vévodu pro víru
Kristovu z Čech vypudili. Byv tedy vypuzen, uchýlil se znovu ke králi Svato-
plukovi a biskupu Metodějovi. I byl od nich přijat s velikou slávou, jak se slušelo,
a přebýval u nich nějaký čas, snášeje vyhnanství pro šíření pravé víry a seznamuje
80 se dokonaleji s naukou Kristovou.

Než svrchu řečení údové ďáblu si nějakého jiného vévodu. Ale poně-
vadž nepravost nemůže dlouho trvati, i když se na čas velice vyvýší, tedy jmenovaný
dobrotivý vévoda byl se ctí z Moravy nazpět povolán a zbudoval chrám ke cti
boží rodičky Marie na hradě Praze, jak slíbil, když žil ve vyhnanství.

85 8. Tento první zakladatel míst svatých, shromažďovatel kněží a náboženství
křesťanského podporovatel, měl s řečenou manželkou svou Ludmilou tři syny
a tolikéž dcer, a jak mu blahoslavený Metoděj předpověděl, den ze dne mu nejen
přibývalo moci světské, ale i prospíval ve všelikých ctnostech, rozvíjeje se jako
lilium.

90 A blahoslavená Ludmila, nejen ho napodobujíc v náboženství Ježíše Krista,

ale i nad něj vynikajíc, stala se pravou služebnicí Kristovou. A dokonav běh života svého a naplniv dobrými skutky své dny, zaplatil Bořivoj dluh lidský, aby nebeský úděl za pozemský přijal.

9. I ujal se po něm vlády jeho prvorozený syn Spytihněv, všelikými ctnostmi se skvíci. Neboť napodobuje svého otce, zakládal chrámy boží, shromažďoval kolem sebe kněží a kleriky, jsa dokonalý ve víře Kristově, a dovršiv léta svého života, skončil svůj poslední den, ubíraje se k hvězdám.

100 Po něm pak nastoupil na vévodský trůn Vratislav, otec svatého Václava. Ten upevnil svou říši, vystavěl basiliku svatého Jiří mučedníka, a záře všelikou svatostí a ušlechtilostí mravů, zaměnil tento pomíjející svět za život věčný.

2 *Augustin* učitel církevní, žil v letech 354-430, tedy nikoli v době cyrilometodějské; k omylu došlo na základě historických padělků pasovského biskupa Pilgrima ze 3. čtvrtiny 10. století, které uvádějí, že Morava byla pokřtěna již v době římské za časů Augustinových. Autor skladby zde použil sdělení Pilgrimova, třebaže jinak si byl vědom, že soluňští bratři byli současníky Svatoplukovými a Bořivojovými a nikoli Augustinovými – 4 *když byl předtím Bulharsko na víru Ježíše Krista obrátil* zřejmě by šlo o misijní činnost soluňských bratří na cestě z Byzance na Velkou Moravu, která vedla tehdy přes Bulharsko, takže tato činnost je možná, ale ne jistá – 17 *Všeliký duch chval Hospodina!* Ž. 150,6 – 22-23 *řazyky mluvíti nezbraňujte!* 1 Kor. 14,39 – 24 *kanonické hodinky* modlitby kněžského breviáře předepsané církví k určitým denním i nočním hodinám – 32 *sufragán* biskup podřízený se svou diecí (církevním obvodem) metropolitovi, zde tedy metropolitovi moravskému, arcibiskupu Metodějovi; které diecése spravovali tito sufragáni, dnes nevíme – 33 *pod Arkturem* na severu; Arkturus je hvězda na severní obloze poblíž Velkého a Malého vozu (řec. Arktos); *hory Ripajské* podle antických autorů neznámé horstvo někde na severu; dělení země na zemské pásy podle délky dne a noci pochází od Martiniana Capelly z 5. století – 34-35 *z návodu nějaké věštkyne* míněna tu Libuše – 40 *ze země Milčanů* v lat. originálu „de provincia Melnicensi“, jde zřejmě o omyl, vzniklý pozdějším opisem, takže má být správně „de provincia Milcensi“, „z kraje Mílského“, t. j. z Milčan, pozdější Horní Lužice, země přilehlé k Čechám – 51 *staneš se pánem pánů svých* biblický obrat, pravděpodobně spojení místa ze Zjev. 19,16 a Gen.27,29; Metoděj žehná Bořivojovi a předpovídá, že na Čechy, podřízené dosud říši Svatoplukově, přejde vláda i nad Moravou – 69 *na hrad, jenž se jmenoval Hradec* Levý Hradec – 83-84 *chrám ke cti boží rodičky Marie na hradě v Praze* chrám Panny Marie na hradě pražském, o jehož existenci se někdy pochybovalo, stál (pravděpodobně již mimo hradby) pod nynějším hradním křídlem vedoucím od Matyášovy brány k severu v prostoru mezi průchodem z 2. hradního nádvoří a Plečnikovou síní; jeho základy byly objeveny r. 1951 – 99 *vystavěl basiliku svatého Jiří* kostel sv. Jiří na Hradčanech (srov. pozn. 113 na str. 101-102)

Poznámky ediční

Umučení svaté Ludmily

Latinskou legendu Fuit in provincia Bohemorum vydal kriticky V. Chaloupecký, Prameny X. století legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník II, 2, Praha 1939, str. 459-481; tam na str. 13-64 i zevrubný rozbor legendy a hlavní literatura. Ukázkou (kap. 1-7) otiskujeme v upraveném překladu ze sborníku Na úsvitu křesťanství, Praha 1942, str. 60-66; srov. i podrobné poznámky k textu od V. Chaloupeckého tamtéž na str. 253-256.